
Szatmári Emília:

**Egy református igehirdetés stilisztikai elemzése.
Enyedy Andor püspök prédikációja a Tiszáninneni
Református Egyházkerület rendkívüli közgyűlésén
Miskolcon, 1951. október 15-én¹**

Abstract: A stylistic analysis of a Reformed sermon. Bishop Andor Enyedy's sermon at the extraordinary assembly of the Cistibiscan Reformed Church District in Miskolc on 15 October 1951

The text of my stylistic analysis is a short sermon by Andor Enyedy, the late bishop of the Cistibiscan Reformed Church District. In the summer of 1951 the state announced the communist program of shrinking the church, which included the plan to close the Sárospatak Reformed Theological Academy. The extraordinary assembly was on 15 October 1951, the church district refused this political will and expressed insistence on its institution – accepting the consequences. The assembly began with this short preaching of the bishop.

I analyze the sermon, a church speech, as a non-literary text, according to the theories of István Szatmári and Gábor Tolcsvai Nagy.

The impact of preaching is definable to the listener primarily in terms of the transmission or non-transmissions of the message, but at the same time a system of norms has crystallized in connection with preaching. Because of its content – proclaiming the word of God – we associate certain aesthetic-stylistic categories with it. We can say that the stylistic devices are related to the content, and the stylistic features of preaching can be interpreted in theological-dogmatic contexts.

Keywords: sermon, preaching, bishop, stylistics, Andor Enyedy

¹ Az igehirdetés szövege a tanulmány végén olvasható.

Absztrakt: Egy református prédikáció stilisztikai elemzése. Enyedy Andor püspök prédikációja a Tiszáninnyi Református Egyházkerület rendkívüli közgyűlésén, Miskolcon, 1951. október 15-én.

Stíluselemzésem szövege Enyedy Andornak, a Tiszáninnyi Református Egyházkerület néhai püspökének rövid prédikációja. 1951 nyarán az állam meghirdette az egyház zsugorításának kommunista programját, amelynek része volt a Sárospataki Református Teológiai Akadémia bezárásának terve is. A rendkívüli közgyűlés 1951. október 15-én volt, az egyházkerület ezt a politikai akaratot visszautasította, és ragaszkodott az intézményhez - vállalva a következményeket. A közgyűlés a püspök e rövid prédikációjával kezdődött.

A prédikációt, egyházi beszédet, mint nem irodalmi szöveget elemzem Szatmári István és Tolcsvai Nagy Gábor elméletei alapján.

A prédikáció hatása a hallgató számára elsősorban az üzenet átadásában vagy át nem adásában határozható meg, ugyanakkor a prédikációval kapcsolatban kikristályosodott egy normarendszer. Tartalma - Isten igéjének hirdetése - miatt bizonyos esztétikai-stiláris kategóriákat társítunk hozzá. Azt mondhatjuk, hogy a stilisztikai eszközök a tartalomhoz kapcsolódnak, és az ígíhírdetés stílusjegyei teológiai-dogmatikai-dogmatikai összefüggésekben értelmezhetők.

Kulcsszavak: prédikáció, ígíhírdetés, püspök, stilisztika, Enyedy Andor

Bevezetés

Dolgozatomban új nézőpontból vizsgálom a *református ígíhírdetés*: a stilisztikai elemzés szempontrendszerének alkalmazásával az egyes stilisztikai eszközök funkcióinak áttekintésére teszek kísérletet.

Enyedy Andornak, a Tiszáninnyi Református Egyházkerület néhai püspökének² egy rövid prédikációját választottam stilisztikai elemzésem alapszövegéül. Különleges helyzetben hangzott el egykor ez az ígíhírdetés. 1951 nyarán az állam meghirdette az *egyházzsugorítás* kommunista programját, melybe beletartozott (mások mellett) a Sárospataki Református Teológiai Akadémia bezárásának terve. Az 1951. október 15-én tartott rendkívüli közgyűlésen az egyházkerület ellentmondott ennek a politikai akaratnak, s kifejezte ragaszkodását

² Dr. Enyedy Andor 1942-1952 között volt az egyházkerület püspöke.

intézményéhez – vállalva az ezzel járó áldozatokat és az ebből eredő következményeket. A közgyűlés Enyedy Andornak e rövid igazságszolgáltatásával kezdődött.

A prédikációt, mint *egyházi beszédet nem szépirodalmi szövegként* elemzem: először Szatmári Istvánnak a stílusrétegekről adott leírása alapján, majd Tolcsvai Nagy Gábornak a stílus szociokulturális rétegzettségének szempontrendszere szerint határozom meg azt, a szövegből vett számos példával alátámasztva választásaimat.

A szöveg elemzése a stílusréteg szempontjából

A stílus a nyelvi kifejezés módja: az a sajátos mód, ahogyan közölni valónkat a legkülönbébb szóbeli vagy írásbeli műfajokban és formákban a nyelvi elemek alkalmazásával kifejezzük. Minden leírt és elhangzó szövegnek, minden megfogalmazott gondolatnak van stílusa, ahogyan a tartalomnak van formája, egyik sem létezik a másik nélkül.³ Különösen fontos a nyelvi köntös bizonyos szövegtermékek esetében; ilyen lehet általában az *egyházi beszéd* műfaja, s református szempontból kifejezetten is az *igehirdetés*.

Választott szövegem egy *református prédikáció*, amit a *beszélt nyelvi stílusok* kategóriájában határozhatunk meg. Noha a szöveg írásban is fennmaradt, stilisztikai szempontú besorolásában a *szószékről*⁴ történt elhangzása a mérvadó. Teljes bizonyossággal nem tudjuk a szövegről, hogy a prédikátor előzetesen írta azt le igehirdető műhelymunkája eredményeként, vagy a hallgatóságból jegyezte le valaki az elhangzottakat. Nagyobb a valószínűsége az előbbi lehetőségnek, ami a szöveg szempontjából azért fontos, mert a református *homiletika* szerint a prédikáció végső soron a *szószéken* születik meg. Az igehirdetés – más szempontok mellett – mindig *gyűlekezetszerű*, ami azt is jelenti, hogy a prédikátor az adott közösségben reflektál az aktuális kontextusra, akár a hallgatók nonverbális visszajelzéseire, de

³ Balázs László – T. Homesz Tímea – H. Varga Gyula: *A kommunikáció elmélet és gyakorlata*. Gramma Kiadó, Eger, 2013. 94.

⁴ Átvitt értelemben használom a *szószék* kifejezést, az igehirdetés természetesen elhangozhat nem templomi-szakrális térben is (pl. osztályteremben, szabadtéren stb.).

még fontosabb, hogy maga spontán vagy tudatosan formálja az előbeszéd során (az előre leírt) szöveget: hangsúlyokkal, kiemelésekkel, a szónoki beszéd újabb eszközeivel és módszereivel, esetleg egyes részletek árnyaltabb kifejtésével, akár új gondolat, üzenet beemelésével stb. Bár a stilisztikai elemzés az írásban fennmaradt szövegre koncentrál, talán nem lényegtelen megemlíteni annak lehetőségét, hogy az igehirdetés élőszóban esetleg nem pontosan ebben a formában hangzott el.

Enyedy Andor választott prédikációja – Szathmári István kategorizálása szerint⁵ – *szónoki stílusú* szöveg. E stílusréteg jellemzői meghatározóak a szövegben – néhány speciális kivétellel. Mindjárt az első paraméter, miszerint a szónok célja az, hogy meggyőzze hallgatóságát a *maga igazáról*, teológiai relációban nem lehet igaz. A református egyház egyik 16. századi hitvallása, a *Második Helvét Hitvallás* szerint „*Isten igéjének hirdetése Isten igéje*”⁶. Nem keresve itt e tétel dogmatikai és homiletikai értelmezési lehetőségeit, azt fontos leszögezni, hogy az egyház hitvallása értelmében az igehirdetés – bár az ember által, az emberi nyelv eszközeivel történik – *egészen más*,⁷ mint bármilyen emberi beszéd. Az egyház tanítása szerint az igehirdetés alanya és tárgya Isten,⁸ s ebből eredően az igehirdetés céljában nem az igehirdető célja releváns.

A választékos, ünnepélyes szavak, kifejezések használata a református igehirdetésben jellemző, de nem öncélú, hanem éppen az előbbi tétellel (Isten igéjének hirdetése Isten igéje) függ össze: Isten igéjét szólni, Istenről beszélni, Istent megszólítani méltó esztétikailag is a szépre törekedve tenni. Enyedy püspök választott prédikációjában számos példát találunk erre: *szívére beszéljen, húsos fazék inycsiklan-*

⁵ JENEI Teréz – PETHŐ József: *Stiluselemzés*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza, 2008. 22.

⁶ *Verbi Dei est verbum Dei*. BULLINGER Henrik 1566. *Második Helvét Hitvallás*. (A magyar nyelvű fordítások és kiadások közül a BUZOGÁNY Dezső – JUHÁSZ Tamás – SIPOS Gábor fordításában megjelent szövegből idézek. BULLINGER Henrik. *Második Helvét Hitvallás*. Kolozsvár. 2010. 7.)

⁷ Az *egészen más* a dialektika teológia terminológiájának egyik kulcskifejezése.

⁸ URL1 Az *igehirdetés csodája*. <https://www.parokia.hu/hirek/hitelet/v/az-igehirdetes-csodaja/> (Letöltés: 2023. 11. 12.)

dozó párolgása, átalakuló életünk vajúdásában, ködbe vesző és rejtelmes, övéi számára, lelket tápláló kegyelem, gyümölcsözés, kezébe ajánlhatta lelkét, szomjúhozással, sóvárgással, ajánlhatjuk vergődő lelkünket stb.

A nyomatékosítás, hangsúlyozás, fokozás vagy akár a jobb megérthetőség céljából rokon értelmű szavakat találunk a szövegben: *élő Isten, minden élőnek és életnek teremtője és Ura; szívére beszéljen [...] szívéhez tud szólni; az egész magyarságra, az egész népünkre; a múltba nézés, a hátra tekintés, az emlékekből élés; út [...] országút [...] autószeráda [...] ösvény; el ne fáradjunk, le ne roskadjunk; felfrissülésre, megújulásra; életet, tenyészetet, gyümölcsözést támasztott stb.*

A szónoki beszéd általában figyelemfelkeltés céljából használ kérdő és felkiáltó mondatokat. Az Enyedy-prédikációban is találkozunk mindkét mondatfajtaival. Felkiáltó mondatot az alapige tartalmaz, s ez ismétlődik a prédikáció egy pontján: *Ne emlékezzetek a régiekről, és az előbbiekről ne gondolkodjatok!* Kérdőmondatot is találunk már a textusban: *Ímé, újat cselekszem; most készül, avagy nem tudjátok még?*, de az igehirdetés záró bekezdésének felütése is egy kérdés: *Hogy kell a pusztában dicsérni az Urat?*

A református igehirdetés – mivel gyülekezetszerű (is) – az érthetőségre, sőt egyértelműsége törekszik. Előkerülhetnek *azonban idegen szavak* a szövegben, ha például az eredeti héber vagy görög kifejezés, nyelvi szerkezet többletjelentéssel bír a magyar fordításhoz képest. Ezek megjelenítésének csak pontos értelmezéssel együtt van létjogosultsága, soha nem öncélúan. A választott szövegben erre éppen nem találunk példát, ellenben kimondottan jellemzi az *archaizmus*. A prédikátor gyakran használ régi(es) szavakat: *ímé, dicsőít, reáillik, megett, jajveszékelt, szomjúhozás, sóvárgás; régi(es) nyelvtani alakokat: engemet, alkoték, őreá, elfelejtvén, neki dőlven⁹, beállani stb.* és kifejezéseket: *mező vada, gyümölcsözést támasztott*. Az archaizmus mint stilisztikai elem a 20. század közepének egyházi nyelvében egyáltalán nem szokatlan, sőt egyes igehirdetők továbbra is élnek vele mint az ünnepélyesség, a hétköznapitól, a normától eltérés nyelvi esz-

⁹ neki dőlven (sic!) (két szóban írva)

közével, jelezve, hogy Isten igéjének hirdetése *egészen más*, mint a (köznyelvi) emberi kommunikáció.

A stílus szociokulturális rétegzettsége

Tolcsvai Nagy Gábor szerint a stílusrétegekről csak összetett szempontrendszer adhat információkat.¹⁰ Továbbiakban az általa meghatározott öt változó mentén vizsgálom Enyedy Andor prédikációját.

A *magatartás stílusváltozója* a beszélőnek a szöveghez, szövegformáláshoz és a befogadó(k)hoz viszonyulására vonatkozik. Eszerint megkülönböztethetünk (elsősorban) vulgáris, bizalmas, semleges és választékos stílusú szövegeket.¹¹

Elemzett szövegem magatartás szerint *választékos*, mivel az ige-hirdetés általában és az adott kontextusban értelmezve is döntően választékosnak minősülő nyelvi elemeket tartalmaz. A szöveg választékossága abból a szituációból ered, hogy a prédikátor Isten igéjét hirdeti. A református ige-hirdetés mindig Krisztus-központú: rá mutat, róla tesz bizonyosságot; s ez a teológiai tétel eleve kijelöli a beszélő nyelvi megformáltságbeli magatartását. Ehhez adódik még a liturgikus keret, azaz a prédikáció egy „*ékesen és jó renddel*”¹² folyó liturgiának egy eleme, sőt – református értelmezés szerint – annak központi része. A választékosságot biztosítják a korábban már ismertetett régi(es) szavak, nyelvtani alakok és szerkezetek (*ímé, őreá, dicsőít, gyümölcözőést támasztott stb.*), továbbá a világos, nem túl bonyolult mondatszerkesztésekből eredő (olvasva is szinte hallható) nyugodt szövegtempó.

A beszélőnek és a hallgató(k)nak egymáshoz való viszonyát a *helyzet stílusváltozója* írja le.¹³

¹⁰ TOLCSVAI NAGY GÁBOR: *A magyar nyelv stilisztikája*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 1996. 134-135..

¹¹ uo. 136. és HÁMORI ÁGNES: „*Tudunk mi normális hangnemben is társalogni*” In: TÁTRAI SZILÁRD – TOLCSVAI NAGY GÁBOR (szerk.): *A stílus szociokulturális tényezői. Kognitív stilisztikai tanulmányok*. Bp., 2012. 233.

¹² 1Kor 14,40 (KÁROLI-fordítás)

¹³ TOLCSVAI NAGY GÁBOR 1996. 142.

Minden református igehirdetés esetében a stilisztikai helyzet alapvetően *informális*. A *vocativusok*: *Kedves Testvérek! Testvéreim! Testvéreim az Úrban!* stb. határozottan azt fejezik ki, hogy az igehirdető és az igehallgató gyülekezet között a viszony szimmetrikus, sőt az igehirdető is a gyülekezet tagja, egy közülük. Ennek teológiai alapja az a reformációban újra felismert igazság, hogy a papságnak¹⁴ nincsenek privilégiumai, azaz Isten előtt mindenki egyenlő. Szintén a reformációban újra felragyogtatott tétel az *egyetemes papság* elve, ami azt (is) jelenti, hogy a laikus is megszólalhat az istentiszteleten, akár igeszolgálatot is végezhet. Ez a tény még inkább hangsúlyozza és illusztrálja, hogy az igehirdető – akár klerikus, akár laikus – Krisztus gyülekezetének egy tagja, azaz bárki lehet a keresztyén közösségből. Ezért lehetséges az, hogy amikor az igehirdető más gyülekezetben szolgál, vagy az igehallgató más gyülekezetben vesz részt istentiszteleten, akkor is ugyanannak a nagyobb közösségnek, Krisztus egyházának tagja, ahol mindenki – Krisztusban – testvére.

A prédikációban (és a liturgiában) gyakran hallható igék (felszólítások, meghívások) melyekkel a beszélő a gyülekezethez szól, általában többes szám második személyű (tegező) alakban fordulnak elő: *hallgassátok, jöjjetek, járuljatok, emeljétek fel* stb. Máskor többes szám első személyben: *hallgassuk, járuljunk, emeljük fel, imádkozzunk, kérjük, énekeljünk* stb. ami grammatikai szinten is igazolja a fenti teológiai alapvetést: az igehirdető maga is a közösség egyik tagja, nem áll felette annak.

Választott szövegemben is hangsúlyosak az előbbi nyelvtani alakok. *Vocativus* ugyan nem fordul benne elő, de a többes szám első és második személyű igealakok kifejezetten gyakoriak. A felvett textus az előbbiekkal indul: *ne emlékezzetek! [...] ne gondolkodjatok! [...] nem tudjátok még?* Az igehirdetésben pedig végig az utóbbi alakokkal találkozunk: *(a puszták népe) vagyunk, voltunk (mi is olyan állapotban), kijöttünk, kimozdultunk, nem jutottunk el, (pusztában) vagyunk, (átmenőben) vagyunk, (mik) voltunk, nézünk, látjuk, el ne fáradjunk, le ne roskadjunk, (célt) ne tévesszünk, meg ne álljunk, kapunk,*

¹⁴ A reformáció egyházaiban lekipásztor, lelki vezető.

megfigyeljük, meríthetünk, dicsérhetjük, nem csüggedünk, nem esünk (kétségbe), látjuk, ajánlhatjuk.

A névszói ragozás is mind azt a tényt húzza alá, hogy az igehirdető maga is a közösség tagja: *mink (volt), vándorlásunkban, életünk (vajúadásában), figyelmünket, mindnyájunknak, nekünk, minket, (minden) erőnkkel, mi (is így), hozzánk (közel állók), egymásért, egyéni fájdalmunk.*

Az informális helyzet jellemzőjeként meghatározott közeli kapcsolat több is mint csupán *közeli*: a beszélő egy a hallgatósággal, kapcsolatuk akár kimondva, akár kimondatlanul: *testvéri*.

Az *érték stílusváltózoja*,¹⁵ azaz a beszélőnek a tárgyhoz, a helyzethez, a befogadó(k)hoz való szándékolt vagy szándékolatlan személyes attitűdje szerint egy szöveg lehet értékmegvonó, közömbös vagy értéktelített.

Érték szerint szövegünk stílusa *értéktelítő*, mivel értéktelítőnek minősülő nyelvi elemeket tartalmaz, sőt ezek a pozitív értékeket hordozó elemek uralják végig az igehirdetést, s ez a stílusértelem hozzájárul a teljes szövegeértelemhez.

A bibliai stílus nyelvi megformáltságának elemei végig jellemzőek a szövegben. Hangsúlyosan megjelennek a szóhasználatban (*dicsőít, keresztség, látomás, próféta, oltár, templom, kegyes, keresztfá, átok, imádság, lélek, szolgálat stb.*) és a szószerkezetek alkalmazásában (*mező vada, választott nép, húsos fazék, Isten országa, hitnek elkezdője és bevégezője, élő víz, keskeny út, lelket tápláló kegyelem, kezébe ajánlhatta lelkét, örök élet, Isten utáni szomjúhozás és sóvárgás stb.*). Ezen túl az egész korpuszt átszövik a szó szerinti bibliai textusok, követve azt a reformátori elvet, miszerint a Szentírás *önmagát magyarázza*. Ezek a bibliai versek (*ne emlékezzetek a régiekről és az előbbiekről ne gondolkodjatok!; aki az eke szarvára veti kezét, és hátra tekint, nem alkalmas Isten országára; azokat, amelyek hátam megett vannak, elfelejtve, azoknak pedig, amelyek előtttem vannak, nekik dőlve, célegyenest igyekszem az Istennek a Krisztus Jézusban onnét felülről való elhívása jutalmára; aki én bennem hisz, élő víznek folyamai ömlenek*

¹⁵ TOLCSVAI NAGY Gábor 1996. 145.

annak belsejéből; akik az Úrban bíznak, erejük megújul. Szárnyra kelnek, mint a saskeselyűk; futnak és nem lankadnak meg, járnak és nem fáradnak el; mindenre van erőm a Krisztusban, aki engem megerősít; te pedig ma velem leszel a paradicsomban; amit szem nem látott, fül nem hallott, embernek szíve meg se gondolt, azt készítette Isten azt őt szeretőknak) explicit módon is erősítik ezt a stilisztikai jellemzőt.

Az idő stílusváltozója a szöveg stílusértékét az idő relációjában értelmezi. Ebben a vonatkozásban a felnőtt anyanyelvi beszélő saját nyelvi megformálásai közömbösnek, a korábbi nemzedékeké régiesnek, a fiatalabbaké inkább újszerűnek értékelhetők.¹⁶

Ahogy korábban láttuk, az 1951-ben elhangzott prédikáció számos *régiesnek* minősülő nyelvi elemet tartalmaz, s azt is megállapítottuk, hogy ez a jellemző nem idegen általában az egyházi beszédek-től. Azonban a 20. század közepén, második felében még a prédikációk esetében is inkább *szándékos régiesítésről* beszélhetünk, ami már önmagában stílusértéket jelent. Az így elérhető ünnepélyességgel, a köznyelvtől (az idő stílusváltozója vonatkozásában közömböstől) való eltéréssel az igehirdető méltóbb nyelvi eszközöket keres arra, hogy *hic et nunc* Istenről van szó.¹⁷

Végül a *hagyományozott, intézményes nyelvváltozat stílusváltozója* valamely közösségileg hagyományozott és/vagy intézményesített nyelvváltozathoz tartozó szöveg fogalmi profilját ragadja meg.

E változó relációjában Enyedy Andor választott prédikációját *irodalmi stílusú* szöveggént határozhatjuk meg, mivel nem csak hogy tartalmaz irodalmi elemeket, de ezek az elemek kifejezetten uralják a szöveg stílusát. A már többször idézett vallásos tematikájú szavak és kifejezések is ebbe az irányba hatnak, továbbá esztétikai szintűvé emeli a szöveg egészét az a számos *szókép* és *stilisztikai (retorikai) alakzat*, mely az igehirdetés egész szövegét markánsan meghatározza.

A *puszta* mint *szimbólum* számos helyen szerepel a szövegben, s a beszélő ehhez a konkrét képhez több elvont tartalmat is köt. Jelenti

¹⁶ uo. 148.

¹⁷ Ehhez konkrét példákat a szövegből a 2. fejezetben említettem.

egy nép és az egyén számára is az úton létet, egy átmeneti állapotot, amikor régi kereteit már maga mögött hagyja egy közösség vagy az egyes ember, de még nem érte el az újat. Jelenti ugyanakkor azt a teret, azt a lehetőséget is, amikor Isten megszólítja, eléri az övéit, *szívükre beszél*. Talán azért teheti, mert a pusztai vándorlás, a pusztai lét mindig kiszolgáltatottságot, leginkább nyomorúságot jelent, s ilyenkor az ember hajlamosabb Istenre figyelni, mint amikor konszolidált körülmények között jól megy a sora.

A szöveg szépségét és sokszínűségét *metaforák* is gazdagítják. A *húsos fazék* kifejezéshez az anyagi jólét, a bőség emléke kapcsolódik, de az *egyiptomi húsos fazekak* felemlegetése a pusztában azzal a kísértéssel kapcsolódik össze, hogy Isten népe a csodálatos szabadulás után, a pillanatnyilag kilátástalannak tűnő helyzetben a szolgálatságot jelentő állapotot vágyja.

Az *eke szarva*, melyet az ember megragad, azaz belevág valamely nagyszabású vagy új munkába, jelenthet új feladatot, új élethelyzetet, hithelyzetet, amire Isten hívja el választottjait. S amiképpen belefog valaki a szántás nagy erőfeszítést igénylő vállalkozásába, nem tekintet másra, nem nézhet hátra, hiszen ez a munka teljes mértékben igénybe veszi az embert, ugyanúgy azok, akik elfogadnak Istentől egy minden mást kizáró megbízatást vagy elhívást, nem hátrálhatnak meg, nem élhetnek a múltból, tekintetüket előre, kizárólag az Isten által kijelölt irányba emelhetik. Máskülönben nem alkalmasak a megbízatásukra. Így lehetséges, és így érthető e meghökkentő összekapcsolása két távolinak tetsző dolognak: az a földműves, aki miután belefogott a szántásba s hátratekint, alkalmatlan az Isten országára.

Az *ösvény* a pusztában, a *keskeny út* szintén konkrét képi elemek, amik túlmutatnak önmagukon: hasonlóság alapján megragadható általuk az Istennek tetsző (kijelölt) életút, mely áldozatos lehet, oda-
szánást és hitet követel, de elvezet a célig. Ezzel szemben az *országút* és az *autószátráda* hatékonyabbnak és korszerűbbnek látszanak, nyilván sokkal többen is haladnak rajtuk, de a vágyott cél – ezeken haladva, esetleg sodortatva – nem garantált.

A *puszta vadjai*, *sakáljai* kifejezésben is felfedezhető analógia: ők nem részei a választott népnek, hanem éppen ellenséggként akarnak

azokra törni. Nekik is meg kell azonban látniuk Isten csodálatos cselekedeteit, aminek hatása alól nem tudják kivonni magukat.

A víz különböző képeivel találkozunk a prédikációban. Először a pusztában fakadó víz, folyóvíz formában látjuk szinte magunk előtt azt, ami Isten kegyelmi ajándékaként adatik mint az életben maradás feltétele. Ezt követi a keresztség vize kifejezés, amiről a református dogmatika úgy tanít, hogy a keresztség sákramentumának jele a tiszta víz, ami a jelzett dologra, a Szentlélek titokzatos munkájára utal. Ahogyan a víz lemosa a test szennyyét, úgy mossa le a bűnöket Jézus Krisztus vére. A Jézusból jövő élő víz és a benne hívő ember belsejéből fakadó élő víz folyamai ilyen értelemben kapcsolódnak a megváltáshoz, az élő víz a Krisztus által elnyerhető örök élet összefüggésében jelenik meg. Végül Ezékiel látomása által bepillantathatunk a mennyei világba, ahol eredni s szinte áradni látjuk ezt a vizet: az örök élet folyóját.

Az Űrban bízó embert a szentíró (Ézsaiás) a sashoz hasonlította. Amilyen erős, szabad és fáradhatatlan a sas, olyan lehet mindenki, aki Istenre bízta magát. Ezt az ószövetségi hasonlatot alkalmazza Enyedy az újszövetség korában azokra az emberekre, akik élnek a Krisztusban elnyerhető páratlan lehetőséggel: isznak az élő vízből.

Találunk példát *paralelizmusra* is a szövegben: a pusztában vándorló zsidóság és a beszélő korának embere (közösségi és egyéni szinten is) hasonló helyzetben, hasonló kísértések között van. A megoldás útja is ugyanaz a különböző korokban: az Istenhez megtérés.

A prédikáció záró része a Krisztusra mutató csúcspontja. Az igehirdető kifejezetten példaként állítja a hallgatóság elé a Golgotán szenvedő Urat (*exemplum*): ahogyan ő tett, tegyenek úgy az ő megváltottjai, de amit nem tett, azt ne tegyék Krisztus mindenkor követői sem (*antitézis*).

A látni a láthatatlant eszkatologikus ígérete stilisztikai relációban a *paradoxon* gondolati alakzatnak felel meg, míg az: *amit szem nem látott, fül nem hallott, embernek szíve meg se gondolt, azt készítette Isten azt őt szeretőknek zárómondat hiperbola* lehet ebben a stilisztikai rendszerezésben.

Összegzés

Az igehirdetés hatása az igehallgató számára mindenekelőtt az ige *hic et nunc* üzenetének átadásában vagy át nem adásában ragadható meg. Kétségtelen azonban, hogy igehirdetőben és -hallgatóban is kikristályosodott egy határozott normarendszer a prédikációval kapcsolatban. A tartalomhoz – Isten szavának hirdetése – kapcsolódva bizonyos esztétikai-stilisztikai kategóriákat társítunk ahhoz. Tényként megállapíthatjuk a református igehirdetésekkel kapcsolatban, hogy a stilisztikai eszközök szoros összefüggésben vannak a tartalommal, sok esetben közvetlenül szolgálják, felerősítik azt, sőt egy igehirdetés stilisztikai jellemzői – akár – teológiai-dogmatikai összefüggésekben is értelmezhetők és helytállók.

Dr. Enyedy Andor püspök prédikációja a Tiszáninneni Református Egyházkerület rendkívüli közgyűlésén Miskolcon, 1951. október 15-én

Textus: Ézsaiás 43, 18-21

„Ne emlékezzetek a régiekről, és az előbbiekről ne gondolkodjatok! Ímé, újat cselekszem; most készül, avagy nem tudjátok még? Igen a pusztában utat szerzek és a kietlenben folyóvizet. Dicsőíteni fog engemet a mező vada, a sakálok és struccok, hogy vizet szereztem a pusztában; hogy választott népemnek inni adjak. A nép, amelyet magamnak alkoték, hirdesse dicséretemet.”

Az élő Isten, minden élőnek és életnek teremtetője és Ura, többször vetette pusztába a választott népet. Nem csak akkor, amikor kivette őket Egyiptomból, a szolgálatnak házából. A pusztát nem csak térbelileg kell érteni. Pusztá minden oly állapot vagy helyzet, amikor az ember vagy egy nép kijön valahonnan, és megy valahova. Izrael népe, a választott nép többször volt ilyen állapotban. Hóseás próféta magyarázata szerint Isten azért vetette népét a pusztába, hogy ott szívére

beszéljen. A pusztá az a hely, vagy az az állapot, amelyben Isten az ő gyermekének vagy népének a szívéhez tud szólni.

Illyés Gyula *A puszták népe* című könyvében leírta az egykori mezőgazdasági cselédek helyzetét, életsorsát. De azt hiszem, az egész magyarságra, az egész népünkre reáillik, hogy a puszták népe vagyunk. Sokszor voltunk mi is olyan állapotban, amikor kijöttünk valahonnan, kimozdultunk egy állapotból és még nem jutottunk el az újba. Most is ilyen pusztában vagyunk. Kijöttünk a feudálkapitalizmus társadalmi rendjéből, és átmenőben vagyunk egy új társadalmi rendbe.

A pusztában lévő néphez az élő Istennek egy parancsa és két ígérete van. A parancs arról szól, hogy: *„ne emlékezzetek a régiekről és az előbbiekről ne gondolkodjatok!”* A pusztába vetett zsidóságnak, a választott népnek is az volt a legnagyobb kísértése, hogy visszajárt a lelkük a múlthoz: az egyiptomi sorshoz, amely rabszolgaság volt, de megvolt benne a húsos fazék ínycsiklandozó párolgása, a beépített és kiépített, megszokott élet a maga viszonylagos, szilárd kereteivel, egyenletességével. Mai pusztai vándorlásunkban, átalakuló életünk vajúdásában is ez a legnagyobb kísértés: emlékezni arra, hogy mink volt és mik voltunk a múltban. Minden mai embernek annál nagyobb a fájdalma, minél kevésbé tudja lelkében az elhagyatott múltat felszámolni. A múltba nézés, a hátra tekintés, az emlékekből élés öreges tulajdonság. Isten pedig az ő gyermekeitől, az ő népétől nem öreges, hanem fiatalos magatartást kíván. Az Úr Jézus, az élet fejedelme is azt mondja: *„aki az eke szarvára veti kezét, és hátra tekint, nem alkalmas Isten országára”* (Luk 9,62). Pál apostol is így szólt: *„azokat, amelyek hátam megett vannak, elfelejtvén, azoknak pedig, amelyek előttem vannak, nekik dőlven, célegyenest igyekszem az Istennek a Krisztus Jézusban onnét felülről való elhívása jutalmára”* (Fil 3,14). Ma minden figyelmünket arra az újra kell összpontosítani és irányozni, amit az Isten készít. Mindnyájunknak meg kell érezni és érteni, hogy maga Isten dolgozik itt emberi törekvések és erőfeszítések mögött. Nekünk, az ő embereinek és az ő népének az Isten által készített új világ építésébe kell minden erőnkkel beállani.

Aki Isten parancsát teljesíti: tekintetét a múlttól a jövő felé veti; annak a számára Istennek nagy ígérete és nagy áldása van. Isten utat készít a pusztába az övéinek. Ez az út természetesen nem országút és nem autószerda. A pusztában legfeljebb ösvényt lehet vágni. Ez az út keskeny, könnyű róla jobbra vagy balra letérni. De nem csak keskeny ez az út, hanem ködbe vesző és rejtelmes is. Csak a legközelebbi lépést lehet látni rajta, meg legfeljebb a végét, a célt. Ezen az úton csak úgy lehet járni, ha nézünk arra, aki ezen az úton előttünk jár: a hitnek elkezdőjére és bevégezőjére, Jézus Krisztusra, s az ő kezét fogjuk. Minél jobban nézünk őreá, annál élesebben látjuk azt a vonalat, amelyen túl az útról se jobbra, se balra letérni nem szabad. Ő ad erőt ahhoz, hogy az úton el ne fáradjunk, le ne roskadjunk, célt ne tévesszünk, meg ne álljunk.

S Isten folyóvizet is fakaszt a pusztában az övéi számára. Erről a vízről mondta az Úr Jézus: *„aki énbennem hisz, élő víznek folyamai ömlenek annak belsejéből”*. Ez a víz, amelyet Jézus Krisztusból az ő igéjében és Szentlelkében kapunk; tisztít, üdít és táplál. A keresztségben a víz jelképe, egyúttal pecsétje és záloga a Jézus vérének, amely megtisztít minket minden bűntől. A Jézusból jövő élő víz segíti az embert arra a csodálatos felfrissülésre, megújulásra, amelyről Ézsaiás próféta így ír: *„akik az Úrban bíznak, erejük megújul. Szárnyra kelnek, mint a saskeselyűk; futnak és nem lankadnak meg, járnak és nem fáradnak el”* (Ézs 40,30). Az Úr Jézusból jövő kegyelem mondatja Pál-lal: *„mindenre van erőm a Krisztusban, aki engem megerősít* (Fil 4,13). S a lelket tápláló kegyelemnek ez az élő vize az, amely Ezékiel próféta látomása szerint kiindult az oltártól a templom környékére, s amerre elfolyt, mindenütt életet, tenyészetet, gyümölcsözést támasztott.

Isten utat készít és vizet fakaszt az ő választottjai számára a pusztában úgy, hogy még a puszta vadjai, sakáljai is kénytelenek dicsérni őt. De ő főként annak a népnek a dicséretét várja, amelyet ő magának alkotott.

Hogy kell a pusztában dicsérni az Urat? Úgy, ahogy a kegyes, jó és a többi megpróbált hívő emberek tették. Úgy, ahogy Jézus Krisztus tette. Ha megfigyeljük az ő utolsó szavait a keresztfán, nagy tanulságokat meríthetünk belőlük. Abból is, amit mondott; és abból is, amit

nem mondott. Nem mondott átkot gyilkosaira és üldözőire. Nem vitatkozott gúnyolóival, ellenfeleivel. Imádkozott értük. Nem jajveszékelt a saját kínjai, fájdalmai miatt. A hozzá közel állókkal törődött. Anyját Jánosra, Jánost anyjára bízta. A mellette megfeszített gonosztevőnek azt mondta: *„te pedig ma velem leszel a paradicsomban”*. Mindennél jobban az fájt neki, hogy lazulni érezte mennyei Atyjával való összeköttetését, és mindenben az nyugtatta meg, hogy az ő kezébe ajánlhatta lelkét. Mi is így dicsérhetjük Istent a pusztában. Nem átokkal, nem vitatkozással, hanem egymásért és másokért mondott imádkozással. Saját egyéni fájdalmunk és sérelmünk legyőzésével, az igazság, az örök élet, az Isten utáni szomjúhozással és sóvárgással, a hozzánk közel állók iránti szolgálattal és azzal, ha nem csüggedünk, és nem esünk soha kétségbe, mert látjuk a láthatatlant. Látjuk a kezet, amelybe mindig oda ajánlhatjuk vergődő lelkünket; látjuk a helyet, ahol Isten majd eltöröl az ő választottjai szeméről minden könnyet, és ahol: *„amit szem nem látott, fül nem hallott, embernek szíve meg se gondolt, azt készítette Isten azt őt szeretőknek”*. Ámen.

Forrás: Sárospataki Református Kollégium Levéltára, a Tiszáninneni Református Egyházkerület Közgyűlési Jegyzőkönyve 1951. október 15. Jelzet: SRKL. PK-28.